

НАЦИОНАЛЕН ВОЕНЕН УНИВЕРСИТЕТ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“

**ФАКУЛТЕТ: ЛОГИСТИКА И ТЕХНОЛОГИИ
КАТЕДРА: ЛОГИСТИКА И МЕНИДЖМЪНТ**

СИМОНА ГЕОРГИЕВА НИКОЛОВА

**ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ,
СЪЗДАВАЩИ ЗАПЛАХА ЗА ФИНАНСОВАТА СИГУРНОСТ НА
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

**АВТОРЕФЕРАТ НА
ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД**

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

**Област на висшето образование: 9. „Сигурност и отбрана“
Професионално направление: 9.1. „Национална сигурност“
Докторска програма: „Организация и управление извън сферата на
материалното производство /национална сигурност/“**

**Научен ръководител:
полк. доц. д-р Н. Стефанов**

Велико Търново

2024 г.

Дисертационният труд е обсъден на катедрен съвет на катедра „Логистика и мениджмънт“ при факултет „Логистика и технологии“ към Национален военен университет „Васил Левски“, гр. Велико Търново на 29.11.2024 г. Същият е насрочен за защита пред научно жури за придобиване на образователна и научна степен “Доктор”.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на 21.02.2025 г., в 11.00 ч., в кабинет 3226, втори етаж, трети учебен корпус на факултет „Логистика и технологии“ в Национален военен университет „Васил Левски“, Велико Търново. Материалите са на разположение на желаещите да се запознаят с темата в същия кабинет.

Темата на дисертационният труд е Противодействие на икономическите престъпления, създаващи заплахата за финансовата сигурност на Република България.

Автор: Симона Георгиева Николова

Научен ръководител: полк. доц. д-р Николай Стефанов

Дисертационният труд се състои от увод, изложение в три глави, общи изводи, заключение, използвана литература и приложение (анкета).

Размер на дисертационния труд: 210 страници

Основен текст: 199 страници

Брой таблици в дисертацията: 5

Брой фигури в дисертацията: 27

Брой литературни източници: 88

Брой приложения: 1

Брой на публикациите по дисертацията: 5

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Сигурността е комплексна система, състояща се от различни подсистеми, които я изграждат и взаимодействат помежду си. Между тях има една, която задвижва всички останали- подсистемата за икономическа сигурност. Тя играе ключова роля за създаването на механизъм за изграждането на устойчива система за защита на националната сигурност.

Връзката между националната сигурност на страната и икономическата, и подчинената ѝ финансова сигурност, е двупосочна. От една страна, те са зависими от добрата политика за национална сигурност, а от друга страна, ресурсите за поддържане на нивото на сигурност зависят от поддържането на стабилността на финансовата система. Поради това финансовата стабилност е един от основните фактори, гарантиращи сигурността.

В съвременния исторически период защитата на финансовата сигурност е особено важна. Осигуряването ѝ е гарант за независимостта на страната, основен знак за стабилност, социално-икономическа устойчивост и успешен живот на обществото. Финансовата сигурност е една от най-важните качествени характеристики на сигурността и фактор, който гарантира устойчивост и независимост на държавата.

Проблемите, пред които е изправена Република България през последните години, водят до нестабилност на финансовата система. Тази нестабилност от своя страна разклаща целия сектор „Сигурност“, което води до невъзможност за справяне с въздействията, които биха могли да извадят системата за защита на националната сигурност от равновесното ѝ положение.

Актуалност на темата: Финансовата сигурност е свързана със стабилното развитие на държавата, което пряко влияе на устойчивото развитие на обществото и личността. Справянето с препятствията, които

стоят пред нея, е проблем, който може да се разглежда на най-високо ниво-глобално. Този проблем оказва влияние на останалите нива на сигурността. В глобалната среда могат да бъдат разкрити основните рискове и заплахи за индивидите и техните общности. Този процес протича в условията на глобализацията. Поради това дисертационният труд разглежда един глобален проблем, който нанася своето отражение върху държавата, а това вреди на обществото и личността. Този проблем е икономическата престъпност.

Днес Република България е изправена пред това сериозно изпитание, като мащабът на рисковете, заплахите и щетите, които то води след себе си, го извеждат на преден план.

Въпроси за разглеждане:

- Доколко е важна сигурността за развитието на обществото?
- Каква е връзката между националната сигурност и финансовата сигурност?
- Кои са факторите, които могат да създадат заплаха за финансовата сигурност на страната?
- Защо факторите следва да се разглеждат на глобално равнище?
- Как да се намали нивото на икономическа престъпност и кой е отговорен?
- Какво е мнението на обществото относно степента на сигурност в страната?
- Как може да бъде изграден успешен модел за ефективно противодействие на икономическата престъпност и защита на финансовата сигурност като елемент от националната сигурност на Република България?

- Как да се намали нивото на икономическа престъпност?

Обект на изследването: състоянието на икономическата престъпност и нейното противодействие като част от защитата на финансовата сигурност, която е елемент от икономическата сигурност на Република България.

Предмет на дисертацията: разглеждането на причинно-следствените връзки, водещи до повишаване на нивото на икономическата престъпност.

Цел на дисертационния труд: разкриването на криминогенните фактори, които оказват отрицателно въздействие върху финансовата сфера в страната, като по този начин водят до нестабилност на системата за защита на националната сигурност и дестабилизиране на обществото.

Поставени задачи:

- изясняване на понятието икономическо престъпление като елемент от националната сигурност на страната;
- изясняване на съдържанието на понятията финансова и икономическа сигурност и тяхното място при изграждане на Стратегия за финансова сигурност;
- анализ на икономическата обстановка в страната и на актуалните аспекти на концептуализацията на противодействието на икономическите престъпления;
- предлагане на устойчив модел за защита на финансовата сигурност и осъществяване на противодействие на икономическите престъпления.

Методи, използвани при разработване на дисертационния труд:

- **метод за косвено наблюдение** – чрез проучване на теоретични източници, публикации, нормативни актове и организационни документи, икономически и юридически анализ за тяхната обработка и осмисляне;

- **метод на допитването** – анкета за проучване на мнението на обществото по конкретен проблем и обобщение на резултатите;
- **метод на ретроспекция и прогнозиране**- за изследване на миналото състояние на икономическата престъпност и икономическата сигурност за посочения период от време и прогнозиране на бъдещите тенденции на развитие на проблема.

Ограничения:

- престъпления против стопанството;
- престъпления с валутни ценности и в банковата сфера;
- престъпления против финансовата, данъчната и осигурителната система;
- корупция;
- длъжностни престъпления;
- киберпрестъпления.

Основна теза: Поддържането на стабилността на финансовата система на Република България трябва да бъде основен приоритет на страната в следващите години, като постигането му може да бъде осъществено единствено чрез стратегическо противодействие на икономическата престъпност и изграждане на успешен модел за защита на финансовата сигурност като елемент от националната сигурност на Република България.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Структура

Дисертационният труд е структуриран в увод; изложение, представено в три глави; общи изводи; заключение; научни резултати; научно-приложни резултати; литература (88 източника, от които 12 от нормативни актове, 3 от концептуални документи, 44 заглавия и 29 интернет източника) и приложение.

В **увода** е обоснована актуалността на темата, разгледани са обекта, предмета, целта и задачите на дисертационния труд. Поставени са конкретни задачи за решаване. Систематизирани са методите, използвани при разработването на темата. Поставени са ограничения и е изведена основната теза.

В **Глава първа** са структурирани основните елементи, които имат отношение към противодействието на икономическата престъпност. Обърнато е внимание на характеристиките на понятието сигурност и свързаните с него понятия. Разгледани са икономическата сигурност и нейната подкатегория- финансовата сигурност; мястото на финансовата сигурност в Стратегията за национална сигурност на страната, както и на ролята, която тя има в успешното противодействие на икономическите престъпления. Представени са основните видове икономически престъпления и тяхната същност.

В **Глава втора** е анализирана икономическата ситуация в страната за разглеждания период от време. Разгледани са факторите, които определят актуалната икономическа обстановка, както и тези, които предопределят икономическото развитие. Изведени са и факторите, които стоят като предизвикателства пред финансовата сигурност.

Най-голямо внимание е обърнато на тенденциите за развитие на икономическата престъпност през последните години, както и на влиянието, което тя оказва върху финансовата сигурност; на ефективните начини за противодействие на различните видове икономически престъпления. Направено е изследване относно мнението на обществото по проблемите, свързани със сигурността на държавата.

Глава трета дава отговор на това какви са насоките за повишаване на финансовата сигурност в страната. Структурирана е методика за анализ и контрол на икономическата престъпност и е създаден модел на стратегия за финансова сигурност, който да гарантира независимостта на страната, нейния просперитет, както и икономическото добруване на нейните граждани.

След всяка глава са изведени **изводи**.

Формулирани са **общи изводи** от разглеждането на поставената тема.

В **заключението** е даден отговор на въпросите, поставени в изложението. Изведени са **научни и научно-приложни резултати**.

2. Съдържание

Съдържанието на дисертационния труд е представено в следния вид:

Увод

Глава първа- Теоретични постановки на икономическите престъпления като елемент от националната сигурност

1. Основни характеристики на понятието сигурност и връзката му с икономическата сигурност на държавата

1.1. Понятието сигурност

1.2. Анализ на двупосочната връзка национална сигурност- икономическа сигурност

2. Финансовата сигурност като част от икономическата сигурност на държавата

- 2.1. Определение за финансова сигурност
- 2.2. Роля и място на финансовата сигурност в Стратегията за национална сигурност на Република България

3. Влияние на сигурността върху нивото на икономическа престъпност в страната

4. Видове икономически престъпления и отговорни институции в сферата на противодействието на икономическата престъпност

- 4.1. Структуроопределящи елементи на икономическата престъпност
- 4.2. Видове икономически престъпления
- 4.3. Отговорни институции в сферата на противодействието на икономическата престъпност

5. Изводи

Глава втора- Анализ на икономическата обстановка в страната и актуални аспекти на концептуализацията на противодействието на икономическите престъпления

1. Анализ на актуалната икономическа ситуация в страната и тенденции на развитие на икономическата престъпност и анализ на влиянието ѝ върху финансовата сигурност

- 1.1. Анализ на социално-икономическите предизвикателства
- 1.2. Тенденции на развитие на икономическата престъпност и анализ на влиянието ѝ върху финансовата сигурност на страната

2. Предизвикателства пред сигурността, породени от икономическата престъпност, и усилия на оперативно-издирвателните органи в борбата с икономическите престъпления

- 2.1. Предизвикателства пред сигурността, породени от икономическата престъпност
- 2.2. Усилия на оперативно-издирвателните органи в борбата с икономическите престъпления

3. Изследване на мнението на гражданската общност относно финансовата сигурност на държавата и връзката и с противодействието на икономическите престъпления

4. Изводи

Глава трета- Модел за изграждане на стратегия за финансова сигурност и противодействие на икономическите престъпления

1. Определяне на насоки за повишаване на финансовата сигурност и критерии за оценка
2. Методика за анализ и контрол на икономическата престъпност
3. Създаване на модел за изграждане на успешна стратегия за финансова сигурност и противодействие на икономическите престъпления
4. Изводи

Общи изводи

Заклучение

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ГЛАВА ПЪРВА- ТЕОРЕТИЧНИ ПОСТАНОВКИ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ КАТО ЕЛЕМЕНТ ОТ НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

1. Основни характеристики на понятието сигурност и връзката му с икономическата сигурност на държавата

1.1. Понятието сигурност

Представена е идеята за сигурността като базисна категория. Разгледан е моделът на сигурността, представен на основата на нейните пет нива: индивидуално, организационно (групово), национално, регионално и глобално.

Дадени са различни определения на понятието сигурност. Изследвана е същността на **несигурността** като изходна величина за определянето на състоянието на сигурност.

Разгледана е **политиката за сигурност** като начин, по който се управлява и се осъществява организиран контрол над сигурността. За

целите на труда фокусът е изместен към политиката за **икономическа и финансова сигурност**.

Изведени са определения на понятията „среда за сигурност“, „риск“, „опасност“ и „заплаха“, тъй като имат отношение към изясняването на понятието „сигурност“.

1.2. Анализ на двупосочната връзка национална сигурност-икономическа сигурност

Връзката между икономическата и националната сигурност е **двупосочна**. В сферата на икономиката се генерират всички ресурси, необходими за правилното функциониране на сектор „Сигурност“. Икономическата сигурност се явява основата за поддържането на редица други подсистеми на националната сигурност. От друга страна, развитието на ефективна политика за национална сигурност определя до голяма степен нивото на икономическа сигурност в държавата.

Съществуват много определения за икономическа сигурност, като от интерпретацията на понятието от страна на различни автори се стига до заключението, че икономическата сигурност отразява:

- запазването на финансовата стабилност и сигурност на страната;
- създаването на защитена среда за сигурност, готова да противодейства ефективно на отрицателните явления, които протичат на световната сцена;
- повишаването на конкурентоспособността на страната в глобалното пространство;
- защитата на икономическия суверенитет и поддържането на икономическата независимост на страната;
- защитата на националните икономически интереси и реализирането на националните икономически приоритети;

- противодействието на опитите за икономически престъпления;
- контрола на националните ресурси и изразходването им;
- поддържането на нормален стандарт на живот и благосъстояние на нацията;
- ефективното противодействие на опитите за икономически престъпления.

Видно от гореизложеното в голяма степен понятията икономическа сигурност и национална сигурност се припокриват.

2. Финансовата сигурност като част от икономическата сигурност на държавата

2.1. Определение за финансова сигурност

Финансовата сигурност е подсистема на икономическата сигурност на страната. Тя се явява гарант за независимостта на финансовата система на страната, за защитата на нейните финансови интереси, цели и приоритети и за постигането на финансова стабилност и устойчивост.

Основен **обект** на финансовата сигурност е **националната финансова система**. Тя се състои от два основни структурни елемента: **фискални отношения и нефискални отношения**.

Осъществяването на организиран контрол над финансовата система се постига посредством изграждането на **политика за финансова и икономическа сигурност**.

2.2. Роля и място на финансовата сигурност в Стратегията за национална сигурност на Република България

Поддържането на финансовата стабилност според Стратегията за национална сигурност на Република България се осъществява чрез провеждането на макроикономическа политика в следните насоки:

- изграждане на ефективна политика за управление и правилно изразходване на средствата от държавния бюджет;
- защита на интересите на вложителите, инвеститорите, застрахователите и осигурените лица от страна на органите на банковия и финансов надзор;
- изграждане на стабилна на финансова система;
- поддържане на стабилността на икономическите пазари.

Въпреки че стратегията изиграва своята роля по определяне на общата политика за финансова и икономическа сигурност в страната, не са отчетени основни проблеми, чието неразрешаване и задълбочаване се явява фактор за развитие на кризи в сферата на икономиката.

3. Влияние на сигурността върху нивото на икономическа престъпност страната

Днес финансовата сигурност е представена пред редица изпитания, породени от непрестанните рискове и заплахи. Съчетани със социалните фактори, те водят до снишаване на нивото на финансова сигурност. Това води до разрастване на дяла на незаконната икономика.

Незаконната икономика в днешно време е обвързана със законната: средствата, получени в сивия сектор се пренасочват към легитимния сектор; финансовите пазари се превръщат в „съучастници” в прането на пари; партийните и личните интереси стоят над интересите на държавата; появяват се нови и нови асиметрични рискове и заплахи за финансовата сигурност. Създадената несигурност води след себе си вълна от финансова престъпност.

4. Видове икономически престъпления и отговорни институции в сферата на противодействието на икономическата престъпност

4.1. Структуроопределящи елементи на икономическата престъпност

Не съществува унифицирано определение за понятието икономическо престъпление, затова, чрез структуроопределящите елементи на икономическата престъпност, е дадено следното работно определение: **Виновно деяние, породено от съзнателната дейност на извършителя, извършено в рамките на действителна или мнима стопанска дейност, което извън увреждането на конкретно лице засяга икономическия живот в страната или общността, като за това се използват привидно законни форми или се злоупотребява с възможностите на действащото право, или с отношенията на доверие в стопанския обмен, и за което има предвидено наказание.**

4.2. Видове икономически престъпления

В българското законодателство икономическите престъпления са описани в Глава шеста от Наказателния кодекс, която е озаглавена „Престъпления против стопанството“, както и в Глава седма, озаглавена „Престъпления против данъчната, финансовата и осигурителната системи“ и в части от други глави.

Престъпленията против стопанството Наказателният кодекс дели на:

- общи стопански престъпления (безстопанственост);
- престъпления против кредиторите;
- престъпления против митническия режим;
- престъпления против паричната и кредитната система.

В Раздел трети, Глава шеста от Наказателния кодекс са описани **престъпленията против митническия режим.**

В Раздел четвърти, Глава шеста от Наказателния кодекс са описани **престъпленията против паричната**(изготвяне на неистински финансови знаци и подправка на истински финансови знаци) **и кредитната система.**

В Раздел четвърти, Глава шеста от Особената част на НК са разгледани и **престъпленията с валутни ценности и в банковата сфера:**

- превеждане на суми извън страната по банков път, използвайки неистински, преправен документ или документ с невярно съдържание;
- нарушаване на режима на сделките, вноса, износа или други действия с валутни ценности или задълженията за тяхното деклариране;
- извършването без разрешение на банкови, застрахователни или други финансови сделки.

В Глава седма от Особената част на НК са разгледани **престъпленията против финансовата** (пране на пари и нецелева употреба на бюджетни средства), **данъчната** (данъчни престъпления) **и осигурителната система.**

Към икономическите престъпления спадат също корупцията и длъжностните престъпления (подкуп, длъжностно присвояване), измамата и киберпрестъпленията.

4.3. Отговорни институции в сферата на противодействието на икономическата престъпност

Трудно може да се направи разграничение между дейностите на институциите, отговорни за ефективното противодействие на икономическите престъпления, тъй като същите работят в тясно сътрудничество. За целта на изследването е направено условно разграничение по линии на работа.

Оперативно-издирвателната дейност във връзка с противодействието на икономическите престъпления в страната се осъществява от органите на Министерство на вътрешните работи. Към МВР съществуват няколко главни дирекции, които работят по различни линии на работа, включително за поддържането на икономическата сигурност в страната.

Отношение по противодействието на икономическата престъпност имат Държавна агенция „Национална сигурност“, Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“, Главна дирекция „Гранична полиция“, Главна дирекция „Митническо разузнаване и разследване“, Националната агенция по приходите, Национален осигурителен институт, Главна дирекция „Национална полиция“, Съвет по киберсигурността към Министерския съвет, Държавна агенция „Електронно управление“.

5. Изводи

1. Сигурността е основна категория в теорията на обществените отношения, като една от най-важните подкатегории в системата за национална сигурност е финансовата сигурност.
2. Икономическата престъпност е резултат най-вече от неефективната политика за сигурност. Тя е глобален проблем, но държавите са неспособни сами да се справят с него. Поради това се появяват съюзите в рамките на глобалната сигурност.
3. Водеща сила при извършването на икономически престъпления е желанието за икономическа изгода. Въпреки това щетите от извършените деяния се отразяват не само на икономиката на страната, но и застрашават националната сигурност, сигурността на обществото, сигурността на индивида, разрушават моралните устои, вярата в институциите и престижа на държавата на международната сцена.

4. Човешкият капитал е най-ценният ресурс на всяка една държава и основен ползвател на категорията сигурност. Развитието му е от първостепенно значение за развитието и просперитета на икономиката на страната. Поради това, при определяне на пътищата за повишаване на финансовата сигурност, е необходимо да се обърне особено внимание на развитието на социалната политика.
5. Наред с растящата икономическа глобализация и политическа интеграция расте и темпът на икономическите престъпления. Поради което е необходимо да бъдат разгледани и оценени ефективните методи за противодействие на икономическата престъпност.

ГЛАВА ВТОРА- АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ОБСТАНОВКА В СТРАНАТА И АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯТА НА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕТО НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

1. Анализ на актуалната икономическа ситуация в страната и тенденции на развитие на икономическата престъпност и анализ на влиянието ѝ върху финансовата сигурност

Актуалната икономическа ситуация в Република България е анализирана въз основа на наличието на няколко основни **фактора**:

- развитието на страната като пълноправен член на Европейския съюз и постигането на равно участие в институциите и органите на организацията;
- развитието на положителни икономически отношения в международното пространство и постигането на високо ниво на конкурентоспособност в международното стопанство;
- развитието на глобализационните процеси;

- положителните и отрицателните тенденции на развитието на икономическите и политическите процеси в глобален и регионален план.

1.1. Анализ на социално-икономическите предизвикателства

Социалната политика е един от основните елементи на икономическата и финансова политика на страната, който определя икономическото добруване на отделната личност и на обществото. Финансовата сигурност е особено зависима от добрата социална политика. Когато държавата изпитва трудности в социалната сфера, това води до развитието на многобройни видове престъпност. Разгледаните пропуски в образованието, липсата на квалифицирани работници, увеличаващата се безработица, обедняването на населението, пропуските в трудовата политика на страната, ниският жизнен стандарт водят до вълна от икономически престъпления.

През последните години се е увеличил многократно броят на извършените икономически престъпления. Голяма част от причините се коренят в неразрешените проблеми в социалната сфера и неефективната социална политика от страна на държавата.

1.2. Тенденции на развитие на икономическата престъпност и анализ на влиянието ѝ върху финансовата сигурност на страната

В нашата страна престъпността е на изключително високо ниво. Според данни на Евростат България е с най-голямата престъпност сред държавите членки на ЕС. Според данни на НСИ ежегодно 25% от престъпленията, са именно в сферата на икономиката.

Увеличаващият се брой престъпления в сферата на икономиката довеждат до разрастване на дяла на сивата икономика в страната, ала размерът на загубите включва не само директните щети, а и средствата за възстановяването ѝ.

2. Предизвикателства пред сигурността, породени от икономическата престъпност, и усилия на оперативно-издирвателните органи в борбата с икономическите престъпления

2.1. Предизвикателства пред сигурността, породени от икономическата престъпност

Една от основните заплахи за икономическата сигурност на страната е икономическата престъпност.

Националната сигурност на всяка една страна е пряко зависима от икономическите процеси, които протичат в нея. Съществуват редица примери, потвърждаващи твърдението: нивото на икономическа престъпност е пречка за приемането на страната в Шенген, страната е недостатъчно сигурна, съдебната система не предприема адекватни мерки, държавата се определя като поле за корупционни практики и пране на пари, липсва ефективно действаща правова държава и т.н.

Икономическите престъпления водят след себе си редица проблеми, които влияят отрицателно на икономическата обстановка, като рефлектират върху неефективното разпределение на ресурсите, намаляват ефективността на правораздавателните институции, намаляват доверието на гражданите и дискредитират страната в международен аспект.

2.2. Усилия на оперативно-издирвателните органи в борбата с икономическите престъпления

Основен начин за противодействие на икономическите престъпления в страната е оперативно-издирвателната дейност.

Методите, които се използват за противодействие на икономическите престъпления са **обща и индивидуална превенция и пресичане.**

„Общата превенция” е свързана с дейности по получаване на оперативна информация за фактори и процеси, водещи до извършването на икономически престъпления и планирането и провеждането на мерки, имащи за цел отстраняването и ограничаването на тези фактори и процеси.

„Индивидуалната превенция” се осъществява по отношение на лицата, за които може да се счита, че биха извършили икономическо престъпление.

„Пресичането” е дейност на оперативно-издирвателните органи при извършване на икономическо престъпление, като целта е то да не бъде довършено.

Противодействието на икономическата престъпност в днешно време излиза извън рамките на националната държава и се осъществява в рамките на съюзите за колективна сигурност, благодарение на организациите за международно сътрудничество и международното законодателство в сферата на финансовата сигурност.

3. Изследване на мнението на гражданската общност относно финансовата сигурност на държавата и връзката и с противодействието на икономическите престъпления

Интересно е мнението на обществото относно някои въпроси, свързани със социално-икономическата обстановка в страната и влиянието, което тя оказва върху разрастването на броя на икономическите престъпления през последните години. За целта е направено изследване, под формата на анкета, съдържаща 15 въпроса, с 50 души, които работят в сферата на сигурността.

Анкетата е предоставена на служители от надзорно-охранителния състав на Затвора- гр. Сливен и Ареста при Затвора- гр. Сливен, които осъществяват защитата на конституционно установения ред в страната, който представлява подсистема на националната сигурност. Тяхната

ежедневна работа с хора от различни прослойки, с различна степен на образование, с различна етническа принадлежност, но с един общ знаменател- „нарушители на закона”, им помага да осъществяват поглед върху тенденциите, които довеждат до извършването на престъпни деяния и на факторите, които служат като двигатели за повишаване на престъпността. Въпреки това служителите от надзорно-охранителния състав имат за задача да изкажат своето мнение относно степента на икономическа и социална сигурност в страната през погледа на обикновени граждани на държавата и членове на обществото.

Тяхното критично мислене относно икономическата стабилност в страната е показателно за ниското ниво на удовлетвореност на гражданите относно икономическата и социалната им обезпеченост, най-вече относно техния жизнен стандарт, който се смята за основен показател за финансова сигурност във всяка една страна.

Въпросите в анкетата са представени в следния вариант:

1. Как оценявате нивото на финансовата стабилност в страната:

- a) държавата не е финансово стабилна, поради факта, че не може да се справи с противодействието на нарастващите рискове и заплахи от икономически характер;
- b) нивото на финансовата стабилност в страната е добро, държавата осъществява своята отговорна роля по постигането на икономическа стабилност и социално-икономически просперитет;
- c) за да съществува стабилна финансова система у нас, на първо място трябва да се постигне социална и политическа стабилност.

2. В сравнение с предходното десетилетие (2000-2010г.) как живеете днес:

- a) значително по-добре, разполагам с повече средства;
- b) по-зле, разполагам с по-малко средства;
- c) не мога да определя, няма съществена разлика в стандарта на живот.

3. Най-сериозният проблем в сферата на икономиката според Вас е:

- a) лошите социално-икономически условия;
- b) безработицата;
- c) икономическата престъпност;

- d) трудният преход към пазарно-ориентирана икономика;
- e) разделението: бедни и богати.

4. От първостепенно значение за решаването на проблемите в сферата на икономиката според Вас е:

- a) изграждането на стабилна политическа система;
- b) реформи в социалната сфера;
- c) изграждането на механизми за по-ефективно противодействие на икономическите престъпления.

5. В социалната сфера най-сериозният проблем според Вас е:

- a) увеличаващата се безработица;
- b) липсата на образовани кадри;
- c) демографската криза;
- d) ниските доходи на населението;
- e) увеличаващата се пропаст между бедни и богати.

6. Как се чувствате по отношение на провежданата социална политика от страна на държавата:

- a) изцяло удовлетворен;
- b) отчасти удовлетворен;
- c) неудовлетворен;
- d) нямам мнение.

7. Влагането на средства в образованието е от първостепенно значение за икономическия напредък на страната и намаляването на икономическата престъпност:

- a) напълно съгласен;
- b) отчасти съгласен;
- c) несъгласен;
- d) нямам мнение по въпроса.

8. Повишаването на нивото на икономическата престъпност според вас е свързано най-вече с:

- a) недобрата социална политика на държавата;
- b) високото ниво на безработицата;
- c) лошите социално-икономически условия в страната;
- d) несъвършеното законодателство;
- e) нямам мнение по въпроса.

9. Равнището на икономическа престъпност в страната е високо:

- a) да;
- b) не;
- c) нямам изградена представа.

10. Съществува връзка между високото ниво на икономическа престъпност в страната и провежданата социална политика:

- a) напълно съгласен;
- b) отчасти съгласен;
- c) несъгласен;
- d) не мога да определя.

11. С какви средства държавата трябва да се бори с повишаващия се брой икономически престъпления:

- a) определяне на ефективни насоки за подобряване на жизнения стандарт на населението;
- b) определяне на по-високи санкции за извършителите на икономически престъпления;
- c) отделяне на повече средства за развитие на образованието;
- d) нямам мнение по въпроса.

12. Кое икономическо престъпление според Вас води след себе си най-крупни щети за икономиката на страната:

- a) корупция;
- b) пране на пари;
- c) измами, извършени на потребителите;
- d) киберпрестъпления.

13. Как оценявате равнището на корупцията у нас:

- a) корупцията в страната се е превърнала в трайна линия на поведение;
- b) корупцията съществува най-вече по високите етажи на властта;
- c) нивото на корупция в страната не е по-високо в сравнение с другите държави;
- d) нямам мнение по въпроса.

14. Склонни ли сте да използвате корупция, за да получите някаква облага (напр. подкуп, който да задейства по-бързата работа на държавната администрация за извършване на необходимата Ви услуга):

- a) да;
- b) не;
- c) не мога да определя.

15. Според вас най-високо е нивото на корупцията сред представителите на:

- a) политическата власт;
- b) частния сектор;
- c) медиите;
- d) институциите, които работят с граждани;
- e) нямам мнение по въпроса.

По отношение на **въпрос №1** отговорите са еднозначни и показателни за мнението на обществеността, а именно че държавата не е финансово стабилна и не може да се справи с нарастващите рискове и заплахи от икономически характер (44% от анкетиранияте) и финансовата стабилност е преди всичко е пряко обвързана с постигането на първо място на социална и политическа стабилност (56% от анкетиранияте).

Отговорите по **въпрос №2** са крайно противоречиви (голяма част от анкетиранияте заявяват, че живея по-зле в сравнение с предходното десетилетие или не намират съществена разлика), което от своя страна може да се разглежда като явно изразена несигурност от страна на обществото относно протичащите икономически процеси в държавата.

Попитанияте, оценяващи икономическата сигурност на страната (**въпрос №3**), за причината за най-сериозните трусове в сферата на икономиката поставят на първо място като най-важни за разрешаване проблеми лошите социално-икономически условия, в които се намира голяма част от българското население, и увеличаващия се брой икономически престъпления на територията на страната.

Изводът от отговорите на **въпрос №4** е, че проблемите в социалната сфера започват там, където се осъществява неефективно управление. Социалната политика по своето съществуване е част от цялостната вътрешна политика на страната.

Тъй като социалната политика представлява изразител на интересите на основните социални групи в обществото и поради факта, че тя има пряка връзка с провеждането на икономическата политика в страната, на първата е обърнато особено внимание. По **въпрос №5** относно най-сериозният проблем в социалната сфера обществото приема за най-критични проблемите, които пряко го засягат, а именно доходите, защото те определят жизнения стандарт и условията на живот.

Видно отговорите на **въпрос №6** е, че усилията на страната да провежда ефективна социална политика не само са недостатъчни, а не дават никакъв резултат. Над 70% от анкетирания се чувстват недовлетворени и незащитени от провежданата социална политика. Обществото чувства недоверие в нейната ефективност и способност да удовлетворява интересите на различните обществени групи, както и в правилната преценка относно изразходването на средствата за труд, социално развитие и социално подпомагане.

На **въпрос №7** относно нуждата от влагане на средства в образованието, като начин за намаляване на дяла на икономическата престъпност, изключително висок процент от анкетирания са съгласни с твърдението, че квалифицираните кадри са най-ценният ресурс и начин за справяне с проблемите, свързани с икономическата сигурност.

На въпрос дали нивото на икономическа престъпност в страната (**въпрос №9**) почти 90% от анкетирания са отговорили положително.

А относно причините, свързани с повишаващата се престъпност (**въпрос №8**) най-голям процент от анкетирания (40%) свързват покачващия се ръст на извършените икономически престъпления в страната с несъвършеното законодателство. Обществото е особено недоверчиво към съдебната система. В тремавите процедури, в неефективното правораздаване, в неяснотата относно необходимостта от провеждането на съдебната реформа, в грубото намесване на изпълнителната власт в работата на правораздавателните органи, в ниската степен на прозрачност, в слабата професионална подготовка гражданите виждат изкривения образ на правосъдната система. 36% от анкетирания обръщат внимание на лошите социално-икономически условия в страната. Анкетирания вероятно обръщат внимание именно на този отговор, поради пряката му връзка с начина на живот и жизнения стандарт на хората, т. е. това, които пряко ги вълнува.

По отношение **въпрос №10** 26% от анкетиранияте са напълно съгласни, че съществува връзка между високото ниво на икономическа престъпност и провежданата социална политика от страна на държавата. Други 68% са отчасти съгласни с гореизложеното твърдение, което вероятно означава, че за тях високото ниво на икономическата престъпност е в определена зависимост и се влияе от социалната политика. Само 6% не са съгласни с гореизложеното твърдение.

На **въпрос №11** относно начините и средствата за борба с икономическата престъпност цели 68% виждат най-вече нужда от реформи в законодателната система.

На въпроса *„Кое икономическо престъпление според Вас води след себе си най-крупни щети за икономиката на страната?“* (**въпрос №12**) цели 86% твърдят, че това е корупцията. Нашето общество традиционно реагира критично към корупцията като явление, което е вкоренено в държавата до такава степен, при която тя е основен задвижващ механизъм за протичане на политическите и икономическите процеси.

На въпрос, свързан с оценяване на равнището на корупция у нас (**въпрос №13**), обществото споделя мнението, че тя се е превърнала в постоянен спътник в развитието на нашата държава и е явление, което се приема като неразделна част от нея.

На въпроса *„Склонни ли сте да използвате корупция, за да получите някаква облага?“* (**въпрос №14**) отговорите показват, че само 14% признават, като споделят, че са склонни, останали 84% категорично отричат.

На зададен въпрос относно това къде е най-разпространена корупцията (**въпрос №15**), цели 90% отреждат първостепенното място на политическата власт. Обществото се чувства обезверено, апатично и разединено относно вярата в политическите институции и в това, че те работят в услуга на хората. Гражданите приемат провежданата политика в

страната като синоним на корупция, безнаказаност и липса на отговорност към взетите политически решения.

Чрез проведеното допитване относно мнението на гражданите по въпросите, свързани с икономическата и социалната сигурност в страната, както и относно равнището на икономическата престъпност, е направена оценка на силните и слабите страни, възможностите за подобрене и евентуалните заплахи, които стоят пред икономиката, с помощта на SWOT-анализ. Същите са разгледани на следната таблица № 1:

<i>СИЛНИ СТРАНИ:</i>	<i>СЛАБИ СТРАНИ:</i>
• изграждане на доверие; • повишаване на жизненото равнище.	• социално-икономическата обстановка; • ниската удовлетвореност относно стандарта на живот; • неефективно разпределение на ресурсите в социалната сфера; • неефективна социална политика; • чувство на несигурност относно провежданата политика; • нарастващи рискове и заплахи в социалната сфера; • несигурност относно мерките за подобряване на икономическата обстановка; • лошите социално-икономически условия.
<i>ВЪЗМОЖНОСТИ:</i>	<i>ЗАПЛАХИ:</i>
• реализиране на мерки за повишаване на икономическата сигурност; • реализиране на мерки за изграждане на стабилна политическа система; • изграждане на механизми за противодействие на икономическите престъпления; • отпускане на средства за развитие на образованието.	• нарастващият брой икономически престъпления; • ниският жизнен стандарт; • дискредитирането на страната на световната сцена поради високото ниво на престъпност; • ниските доходи; • липсата на образовани кадри; • демографската криза; • високо ниво на безработица; • снижаване на качеството на образованието; • несъвършеното законодателство.

таблица 1 SWOT-анализ на икономическата обстановка в страната

При анализиране на резултатите от анкетата е отчетено, че мнението на обществото относно въпросите, свързани с икономическата и социалната сигурност в страната, е крайно отрицателно. Изведени са повече слаби страни в развитието на икономиката у нас, отколкото силни. Възможностите са разгледани във варианта на фактори, от които държавата би могла да се възползва, с цел развитие, а заплахите като реално съществуващи фактори, които водят до крупни щети.

4. Изводи

1. Недобрата финансова стабилност или липсата на такава водят до дестабилизиране на устоите на държавата и до заплахи за социалната и националната сигурност. Поради това ефективното противодействие на престъпленията във финансовата сфера е от първостепенно значение.
2. Тъй като финансовата сигурност е основата, върху която се гради сигурността на страната, е необходимо да се елиминират навреме всички рискове и заплахи. Основна заплаха за финансовата сигурност представляват икономическите престъпления.
3. В съвременния глобализиран свят икономическата престъпност придобива трансграничен характер. Поради това проблемът би трябвало да се решава на глобално ниво в рамките на колективната сигурност.
4. В Република България нивото на икономическа престъпност е изключително високо. Това води до дестабилизиране на системите за финансова и социална сигурност, което от своя страна разрушава крехките устои на сигурността.
5. В днешно време обществото се чувства недоверчиво относно степента на икономическа и социална сигурност в страната, които са

гарант за качествен живот. Това е породено най-вече от високото ниво на корупцията, особено сред представителите на политическата власт. Това подкопава вярата, че управлението работи в услуга на обществото.

ГЛАВА ТРЕТА- МОДЕЛ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА СТРАТЕГИЯ ЗА ФИНАНСОВА СИГУРНОСТ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

1. Определяне на насоки за повишаване на финансовата сигурност и критерии за оценка

Въз основа на разгледаните насоки за повишаване на финансовата сигурност на страната, които дава Стратегията за национална сигурност се достига до заключението, че страната не е изцяло ориентирана относно това кои са абсолютно необходимите икономически начини за постигането на сигурна държава.

Предвид актуалната икономическа ситуация, са дадени насоки за постигането на целите на сигурността.

Изведени са и **предложения и препоръки** следва да послужат като стратегическа цел за постигането на по-високо равнище на финансова сигурност и намаляване на нивото на икономическа престъпност:

- непрекъснато да се прави анализ на съществуващата икономическа ситуация в страната и да се осъществява мониторинг на съществуващите рискове и заплахи;
- да се изгради ефективна политика за сигурност;
- проблемите в сферата на икономиката да се разглеждат в рамките на съюзите за икономическа и политическа сигурност;
- да се изработи глобална политика в сферата на противодействието на икономическата престъпност;

- да се даде единно и унифицирано определение на понятията икономическа престъпност, пране на пари, корупция и организирана престъпност;
- да се засили обменът на информация между страните членки на ЕС;
- да се изработят общи съдебни стандарти в борбата с икономическата престъпност;
- да се подобри сътрудничеството и интеграцията на държавите по отношение на решаването на проблемите, свързани с корупцията, прането на пари и незаконната икономика;
- да се прави непрекъснат анализ и оценка на методите и начините за противодействие на икономическата престъпност;
- органите и институциите, които имат отношение по противодействието на икономическата престъпност, да работят в тясно сътрудничество;
- да се изгради доверие от страна на гражданите, че институциите на политическата власт работят в тяхна услуга;
- да се създаде ефективна и работеща национална структура за разкриване на корупционни практики сред представителите на властта;
- непрекъснато да се актуализира и усъвършенства нормативната и концептуалната уредба в сферата на противодействието на икономическата престъпност;
- да се разработят адекватни насоки за противодействие на негативните явления като корупцията, прането на пари, трансграничната организирана престъпност и т.н.;

- да се изгради такава политика за икономическа и финансова сигурност, която да гарантира развитие и просперитет на българската икономика и други, разгледани в труда.

Следва да се отчете, че посочените предложения и препоръки като насоки за повишаване на нивото на финансовата сигурност и понижаване на икономическата престъпност са крайно оптимистични, предвид икономическата ситуация, в която се намира държавата. Въпреки това те са реално достижими цели при изявена отговорност от страна на институциите на политическата власт за спазването на принципите на законност, отчетност, прозрачност и контрол и принципите на демокрацията и доброто управление в услуга на обществото.

Постигането на целите и приоритетите на обществото и държавата в сферата на финансовата сигурност се осъществява чрез анализ на икономическата обстановка в страната, непрекъснато съблюдаване и мониторинг на съществуващите рискове, опасности и заплахи и разпознаване и отчитане на предизвикателствата, които стоят в сферата на икономиката и финансите.

Количествен израз на оценката на състоянието на финансовата сигурност на страната може да бъде получено чрез разглеждането и непрекъснатото проследяване на най-значимите критерии и фактори, които да служат като отправна точка при вземането на управленски решения относно степента на вероятностна промяна в средата за сигурност.

Като най-значими фактори са разгледани:

1. нивото на нарастване на инфлацията (F1);
2. разрастването на дяла на сивата икономика (F2);
3. нивото на корупцията (F3);
4. ниския стандарт на живот (F4);
5. бюджетния дефицит (F5).

В числово изражение *данните относно степента на последствията* (C), до които водят факторите могат да бъдат оценени в скала от 1 до 5, в зависимост от полученото осреднено число на въздействие по следния начин:

$$C = \frac{F1 + F2 + F3 + F4 + F5}{5}$$

Нивото на риска следва да бъде определено като:

1. Ниско ниво - от 0 до 1;
2. Средно ниво - от 1,5 до 3;
3. Високо ниво - от 3,5 до 5.

Като по-значими критерии за оценка на финансовата сигурност на страната следва да бъдат изведени:

1. протичащите икономически процеси в световен мащаб (K1);
2. развитието политическите отношения (K2);
3. актуалната икономическа обстановка в страната (K3);
4. социалните предизвикателства (K4);
5. наличието на ресурс (K5).

Критерият трябва да оцени степента на въздействие на отрицателните явления (P) въз основа следната формула:

$$P = \frac{K1 + K2 + K3 + K4 + K5}{5}$$

Нивото на риск следва да бъде оценено по горепосочения подход и разделено на ниско, средно и високо.

Въз основа на данни относно последствията (C), до които могат да доведат факторите и степента на въздействие на отрицателните явления (P), нивото на риска P(R) се оценя по познатата формула:

$$P(R) = C \times P, \text{ където}$$

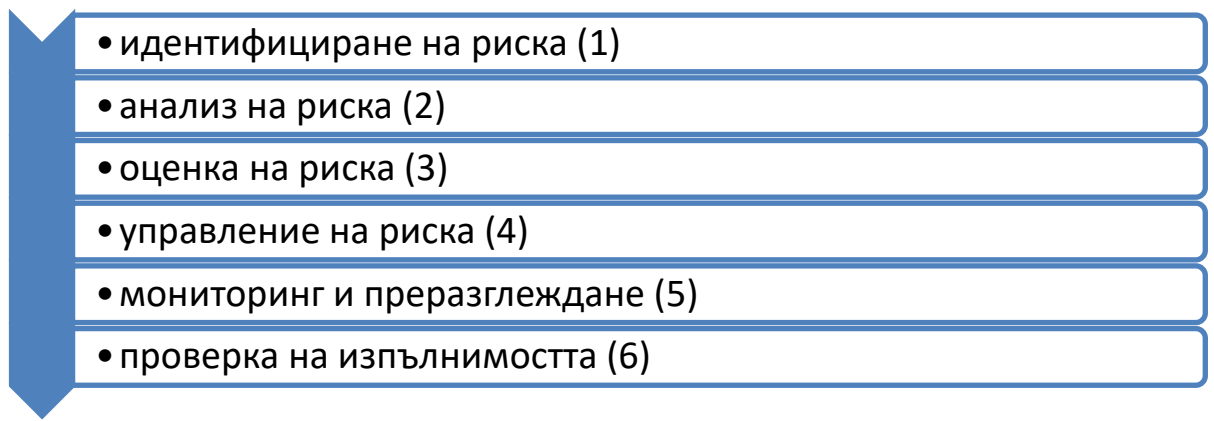
- P(R) е оценката на риска;

- С е степента на въздействие;
- Р са последствията (щетите).

При събирането на цялостни данни относно степента на въздействие и щетите могат да бъдат разработени матрици на риска, които да помогнат при вземането на обосновани решения относно управлението на риска.

2. *Методика за анализ и контрол на икономическата престъпност*

Изградената методика за анализ и контрол включва шест основни етапа, показани на следващата фигура №1:

фигура 2 Методика за анализ и контрол на икономическата престъпност

Първият етап е *идентифициране на риска* (1). В този етап се осъществява събиране и анализ на данни. Етапът включва няколко основни подетапа:

- **Събиране на данни:** селектирането на важна информация от разнородни източници
- **Предварителен анализ:** първоначален анализ на събраните данни за идентифициране на необичайни модели или индикации за потенциална икономическа престъпност.
- **Използване на софтуерни решения:** чрез съвременните технологии и софтуерни приложения за анализ.

Анализът на риск (2) е важен компонент в процеса на противодействие на икономическата престъпност. Могат да бъдат използвани следните видове анализ:

- **Математически и статистически анализ;**
- **Оценка на вероятността;**
- **Изчисляване на потенциалния ефект;**
- **Разработване на риск матрици;**
- **Моделиране и симулации;**
- **Сценарни анализи;**
- **Моделиране на риска;**
- **Анализ на чувствителността.**

Следващия етап от изграждането на методика за анализ и контрол на икономическата престъпност е *оценка на риска* (3). Тази стъпка включва категоризирането на рисковете според тяхната тежест и вероятността за настъпване. Оценката на риска включва систематично разглеждане на рисковете, за да се определи тяхното въздействие и вероятността на настъпване.

Следващият етап е *управление на риска* (4). Управлението на риска е систематичният процес на разработване и прилагане на стратегии за минимизиране на въздействието на идентифицирани рискове. Двата основни подетапа на този процес са стратегиите за предотвратяване и контролните механизми. **Стратегиите за предотвратяване** представляват мерки за елиминиране или намаляване на риска до приемливо ниво. **Контролните механизми** включват въвеждане на процедури и контроли за наблюдение и ограничаване на риска.

Стратегиите за предотвратяване на риск могат да включват избягването или намаляването на риска.

Изграждането на контролни механизми включва:

- **Въвеждане на контроли:** разработването и въвеждането на политики, процедури и технологични решения, които помагат за мониторинг и управление на рисковете;
- **Контингентни планове:** разработването на планове за действие в случай на реализиране на риска.

Етапът на *мониторинг и преразглеждане (5)* включва постоянно наблюдение на ефективността на введените мерки и адаптирането на стратегиите за управление на риска в отговор на промените в оперативната среда или откритите нови рискове.

Етапът би могло да включва следните подетапи:

- Редовен мониторинг и анализ;
- Актуализиране на стратегии за управление на риск;
- Внедряване на подобрения.

Последният етап от изграждането на методика за анализ и контрол на икономическата престъпност е *проверка на изпълнимостта (6)*. Този етап е по-скоро функция на контрола, като тук се прави проверка доколко изградената методика е успешна и изпълнима.

При анализа на икономическата престъпност може да бъде изведена следната формула:

$$P(R) = P(D) \times E$$

Където:

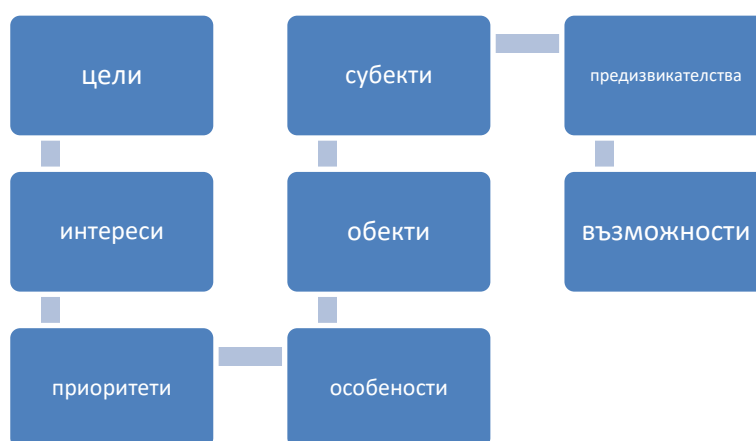
- P(R) е вероятността за настъпване на риск;
- P(D) е вероятността за откриване на престъпление;
- E е потенциалният ефект от престъплението.

Тази формула помага за идентифициране на риска от икономическа престъпност, като умножава вероятността за детектиране на престъплението по неговия потенциален ефект. Това предоставя основа за

изчисляване на очакваните загуби от икономически престъпления и служи за водач при вземането на решения за управление на риска.

3. Създаване на модел за изграждане на успешна стратегия за икономическа сигурност и противодействие на икономическите престъпления

При създаването на стратегия за икономическа сигурност е необходимо да се обърне внимание на няколко отправни точки в развитието на държавата, представени на следната фигура № 2:

фигура 2 Отправни точки при определяне на стратегия за финансова сигурност

Основната *цел* на стратегията трябва да бъде поддържането на стабилност и сигурност на финансовата система, като постигането ѝ може да бъде осъществено при предприемането на адекватни мерки за запазване на независимостта на страната, гарантирането на благосъстоянието на нейните граждани и развитието и процъфтяването на националната икономика, при отчитането факторите на вътрешната и външната среда за сигурност и съпътстващите ги рискове и заплахи.

При преследване на определената цел се формират *националните интереси и приоритети*.

Националните приоритети би следвало да са насочени към защита, гарантиране и реализиране на националните интереси. Те са начините, чрез които приоритетно се постигат поставените цели.

Националните интереси и приоритети, които е необходимо да се разгледат като важни за подобряване на икономическата сигурност в страната, следва да са съобразени с някои *особености*:

- членството на страната в съюзите за колективна сигурност и поетите ангажименти, произтичащи от това членство;
- мнението на обществото относно важните за развитието на икономиката на страната фактори;
- актуалната икономическа обстановка в страната;
- съществуващата среда за сигурност;
- наличните ресурси;
- нивото на развитие на човешкия фактор.

Разгледаните обекти и субекти са държавата и националната икономика, обществото и индивидът.

По-важните предизвикателства за решаване пред страната са свързани с:

- изострянето на международната военна обстановка;
- повишаването на общата несигурност в международен аспект;
- дискредитирането на страната от други европейски държави;
- ограничеността на ресурсите;
- разрастването на трансграничната организирана престъпност, прането на пари, корупцията;
- изтичане на образовани кадри към по-високо заплатените държави;
- демографската криза и т. н.

Възможностите на държавата могат да се оценят спрямо система от показатели, най-важните от които са:

- конкурентоспособност;
- инвестиционен климат;
- стабилност на финансовата система;
- степен на независимост спрямо други държави;
- жизнен стандарт и покупателна способност на населението;
- ниво на образованието и здравеопазването;
- възможност за развитие на човешкия капитал.

Представеният в дисертацията модел на стратегия за финансова сигурност на страната олицетворява желанието за постигане на важните цели, интереси и приоритети, както на обществото, така и на държавата, като тяхното реализиране е в пряка връзка и зависимост от актуалната социално-икономическа обстановка.

4. Изводи

1. Състоянието на финансова сигурност на страната се влияе не само от процесите, протичащи вътре в държавата, но и от редица външни фактори.
2. Изграждането на ефективна методика за анализ и контрол на икономическата престъпност е основен начин за противодействие на негативните явления и процеси и за постигането на финансова сигурност на държавата. Тя трябва да се осъществи на принципа на анализ на риска.
3. Правилното определяне на ефективни критерии за повишаване на нивото на финансова сигурност на страната и създаването на Стратегия за финансова сигурност са от първостепенно значение за постигането на финансова стабилност и икономически просперитет на държавата. Изградената Стратегия може да даде

резултати при изявено сътрудничество и разбирателство от страна на институциите на политическата власт, чиято цел е следване на интересите и приоритетите на обществото.

4. При изграждането на стратегия за финансова сигурност е необходимо да се обърне внимание на онези рискови за икономиката фактори и явления, които непосредствено водят до ръст на икономическата престъпност.

Общи изводи:

1. При определяне на начините за ефективно противодействие на икономическата престъпност е необходимо да се обърне внимание на ситуацията, в която се намира не само нашата държава, но и регионът, и континентът. Следва да се подходи внимателно към новите явления в сферата на икономиката.
2. При определянето на пътищата за повишаване на финансовата сигурност е необходимо непрекъснато да се усъвършенства концептуалната и нормативната уредба в страната, като се прави анализ на риска, основаващ се на най-добрите налични оценки на опасността.
3. Борбата с икономическата престъпност следва да се извършва на основата на засилено съдебно и полицейско сътрудничество, както и сътрудничество в областта на международните отношения, като се изработи подходяща система за обмен на информация между службите за сигурност в страната и подобни органи и организации на европейско равнище.
4. При определянето на начините за намаляване на икономическата престъпност трябва да се повиши ефективността на оперативно-издирвателните органи и ефикасността на наказателното

правораздаване, като се определят по-строги санкции за извършителите на икономически престъпления.

5. В рамките на международната сигурност е необходимо да се изработят общи съдебни стандарти, съгласувана законодателна рамка, система за по-ефективни разследвания, както и глобална политика в борбата с икономическата престъпност.

Заключение:

Подсистемата за финансовата сигурност е основата, върху която се гради системата за националната сигурност, тя е и гарант за нейната стабилност. Затова е необходимо да се обърне сериозно внимание на противодействието на рисковете и заплахите, които могат да я изкарат от равновесното ѝ положение. Поради това стабилността на финансовата система на България трябва да бъде основен приоритет в следващите години, като постигането ѝ може да бъде осъществено единствено чрез противодействие на икономическата престъпност.

Ефективно противодействие на икономическата престъпност е налице тогава, когато оперативно-издирвателните органи работят в тясно взаимодействие и сътрудничество, а концептуалната и нормативната уредба непрекъснато се усъвършенстват.

В заключение, въпреки че начините и методите за извършване на икономически престъпления непрекъснато се усъвършенстват пропорционално на увеличаването на броя на извършените престъпления в страната, е възможно да бъде постигната финансова сигурност, ако държавата като политически и икономически субект осъществява своята отговорност по ефективно противодействие.

Вследствие на извършените изследвания и анализи в дисертационния труд са постигнати някои научни и научно-приложни резултати.

Научни резултати:

1. Чрез анализ на структуроопределящите елементи на икономическата престъпност е изведено работно определение на понятието „икономическо престъпление”.
2. Проведено е изследване на мнението на гражданската общност относно икономическата сигурност на държавата и връзката ѝ с противодействието на икономическите престъпления, в резултат на което е направен SWOT-анализ на актуалната икономическа ситуация в страната.
3. Чрез разглеждането на насоките за повишаване на финансовата сигурност на страната и анализа на актуалната икономическа ситуация са дадени конкретни решения за постигането на поставените цели в сферата на противодействието на икономическата престъпност под формата на предложения и препоръки.
4. Даден е количествен израз на оценката на състоянието на финансовата сигурност на страната чрез проследяването на най-значимите критерии и фактори.

Научно-приложни резултати:

1. Предложена е методика за анализ и контрол на икономическата престъпност на основата на анализ на риска.
2. Предложен е модел на стратегия за финансова сигурност на държавата, създаден на основата на няколко отправни точки.

IV. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА:

1. Николова, С. „Проучване на извършителите на икономически престъпления”, Годишна университетска научна конференция, 2022г., гр. Велико Търново;
2. Николова, С., Стефанов, Н. „Проучване на отговорните институции в сферата на противодействието на икономическите престъпления”, Годишна университетска научна конференция, 2023г., гр. Велико Търново;
3. Николова, С. „Проучване на отношението на гражданите относно степента на икономическа сигурност и степента на икономическа престъпност в страната”, Годишна университетска научна конференция, 2023г., гр. Велико Търново;
4. Николова, С. „Членството на България в Европейския съюз- условие за икономически напредък”, Годишна университетска научна конференция, 2024г., гр. Велико Търново;
5. Николова, С. „Социалната политика- елемент на икономическата сигурност на България”, Годишна университетска научна конференция, 2024г., гр. Велико Търново.

VASIL LEVSKI NATIONAL MILITARY UNIVERSITY

**FACULTY: LOGISTICS AND TECHNOLOGIES
DEPARTMENT: LOGISTICS AND MANAGEMENT**

SIMONA GEORGIEVA NIKOLOVA

**COUNTERACTION TO ECONOMIC CRIMES POSING A THREAT TO
THE FINANCIAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF BULGARIA**

**ABSTRACT OF
A DISSERTATION**

for the acquisition of the educational and scientific degree 'Doctor'

Area of higher education: 9. Security and Defence

Professional field: 9.1. National Security

**Doctoral programme: Organisation and Management Outside the Sphere
of Material Production /National Security/**

Scientific supervisor:

Col. Assoc. Prof. N. Stefanov, PhD

Veliko Tarnovo

2024

The dissertation was discussed at the departmental council of the Department of Logistics and Management at the Faculty of Logistics and Technologies of Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo on 29 Nov 2024. It is scheduled for defence before a scientific jury for the acquisition of the educational and scientific degree ‘Doctor’.

The defence of the dissertation will be held on 21 Feb 2025, at 11.30 a.m., in room 3226, second floor, third academic building of the Faculty of Logistics and Technologies at Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo. The materials are available to those wishing to familiarise themselves with the topic in the same room.

The topic of the dissertation is ‘Counteraction to Economic Crimes Posing a Threat to the Financial Security of the Republic of Bulgaria’.

Author: Simona Georgieva Nikolova

Scientific supervisor: Col. Assoc. Prof. Nikolay Stefanov, PhD

The dissertation consists of an introduction, an exposition in three chapters, general conclusions, a conclusion, bibliography and an appendix (survey).

Size of the dissertation: 210 pages

Main text: 199 pages

Number of tables in the dissertation: 5

Number of figures in the dissertation: 27

Number of literary sources: 88

Number of appendices: 1

Number of publications on the dissertation: 5

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION

Security is a complex system consisting of various subsystems which build it and interact with each other. Among them, there is one that drives all the others – the economic security subsystem. It plays a key role in creating a mechanism for building a sustainable system for the protection of national security.

The relationship between the country's national security and its economic as well as the subordinate financial security is two-way. On the one hand, they are dependent on a good national security policy, and on the other hand, the resources to maintain the level of security depend on maintaining the stability of the financial system. Therefore, financial stability is one of the main factors guaranteeing security.

In the modern historical period, the protection of financial security is particularly important. Its provision is a guarantee for the country's independence, a basic sign of stability, socio-economic sustainability and successful life of society. Financial security is one of the most important qualitative characteristics of security and a factor that guarantees the stability and independence of the state.

The problems that the Republic of Bulgaria has faced in recent years lead to instability of the financial system. This instability, in turn, shakes the entire Security sector, which results in the inability to cope with the impacts that could disbalance the system for protecting national security.

Relevance of the topic: Financial security is related to the stable development of the state, which directly affects the sustainable development of society and the individual. Dealing with the obstacles that stand in front of it is a problem that can be considered at the highest level – globally. This problem affects the other levels of security. In the global environment, the main risks and threats to individuals and their communities can be revealed. This process takes place in the conditions of globalisation. Therefore, the dissertation examines a

global problem that affects the state and harms society and the individual. This problem is economic crime.

Today, the Republic of Bulgaria is facing this serious test, and the scale of the risks, threats and damages that it entails bring it to the forefront.

Questions to consider:

- How important is security for the development of society?
- What is the relationship between national security and financial security?
- Which are the factors that can pose a threat to the financial security of the country?
- Why should the factors be considered at a global level?
- How should the level of economic crime be reduced, and who is responsible?
- What is the opinion of society regarding the level of security in the country?
- How can a successful model be built for effective counteraction to economic crime and protection of financial security as an element of the national security of the Republic of Bulgaria?
- How to reduce the level of economic crime?

Object of the study: the state of economic crime and its counteraction as part of the protection of financial security, which is an element of the economic security of the Republic of Bulgaria.

Subject of the dissertation: the examination of the cause-and-effect relationships leading to an increase in the level of economic crime.

Purpose of the dissertation: the disclosure of criminogenic factors that have a negative impact on the financial sphere in the country, thus leading to

instability of the system for protecting national security and destabilisation of society.

Tasks set:

- clarifying the concept of economic crime as an element of the country's national security;
- clarifying the content of the concepts of financial and economic security and their place in building a Financial Security Strategy;
- analysing the economic situation in the country and the current aspects of the conceptualisation of countering economic crimes;
- proposing a sustainable model for the protection of financial security and implementation of counteraction to economic crimes.

Methods used in the development of the dissertation:

- **indirect observation method** – through the study of theoretical sources, publications, regulatory acts and organisational documents, economic and legal analysis for their processing and interpretation;
- **survey method** – a survey to study the public's opinion on a specific problem and summarise the results;
- **retrospection and forecasting method** – to study the past state of economic crime and economic security for the specified period of time and predict future trends in the development of the issue.

Limitations:

- crimes against the economy;
- crimes involving currency values and in the banking sector;
- crimes against the financial, tax and social security system;
- corruption;
- official crimes;
- cybercrimes.

Main thesis: Maintaining the stability of the financial system of the Republic of Bulgaria should be the country's main priority in the coming years, and it can only be achieved through strategic counteraction to economic crime and building a successful model for protecting financial security as an element of the national security of the Republic of Bulgaria.

II. STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION

1. Structure

The dissertation is structured in an introduction; an exposition presented in three chapters; general conclusions; conclusion; scientific results; scientific and applied results; bibliography (88 sources, of which 12 from regulatory acts, 3 from conceptual documents, 44 titles and 29 Internet sources) and appendix.

The **introduction** justifies the relevance of the topic, examines the object, subject, goal and objectives of the dissertation. Specific tasks are set for solution. The methods used in the development of the topic are systematised. Limitations are set and the main thesis is derived.

Chapter One structures the main elements that are relevant to countering economic crime. The characteristics of the concept of security and related concepts are discussed. Economic security and its subcategory financial security are explored as well as the place of financial security in the National Security Strategy of the country and the role it plays in the successful counteraction to economic crimes. The main types of economic crimes and their nature are presented.

Chapter Two analyses the economic situation in the country for the period under review. The factors that determine the current economic situation

are examined, as well as those that predetermine economic development. The factors that pose challenges to financial security are also outlined.

The greatest focus has been put on the trends in the development of economic crime in recent years, as well as the impact it has on financial security and the effective ways to counteract various types of economic crimes. A study was conducted on the public's opinion on problems related to the security of the state.

Chapter Three provides an answer to what the guidelines are for increasing financial security in the country. A methodology for analysing and controlling economic crime has been structured and a model of a financial security strategy has been created to guarantee the independence of the country, its prosperity, as well as the economic well-being of its citizens.

After each chapter, **conclusions** are drawn.

General conclusions have been formulated from the consideration of the topic.

The **conclusion** provides an answer to the questions posed in the exposition. **Scientific and applied scientific results** have been derived.

2. Content

The **content** of the dissertation has been presented as follows:

Introduction

Chapter One – Theoretical formulations of economic crimes as an element of national security

1. Main characteristics of the concept of security and its relation to the economic security of the country

- 1.1. The concept of security
- 1.2. Analysis of the two-way relationship national security – economic security

2. Financial security as part of the economic security of the state

- 2.1. Definition of financial security

- 2.2. Role and place of financial security in the National Security Strategy of the Republic of Bulgaria
3. *Influence of security on the level economic crime in the country*
4. *Types of economic crime and responsible institutions in the sphere of counteraction to economic crime*
 - 4.1. Structure defining elements of economic crime
 - 4.2. Types of economic crimes
 - 4.3. Responsible institutions in the sphere of counteraction to economic crime
5. *Conclusions*

Chapter Two – Analysis of the economic situation in the country and current aspects of the conceptualisation of counteraction to economic crimes

1. *Analysis of the current economic situation in the country and trends for development of economic crime and analysis of its influence on financial security*
 - 1.1. Analysis of social-economic challenges
 - 1.2. Trends for development of economic crime and analysis on its influence on the financial security in the country
2. *Security challenges posed by economic crime and efforts of operational and investigative bodies in the fight against economic crimes*
 - 2.1. Security challenges posed by economic crime
 - 2.2. Efforts of operational and investigative bodies in the fight against economic crimes
3. *Research on the opinion of the civil community regarding the financial security of the state and its connection with the fight against economic crimes*
4. *Conclusions*

Chapter Three – Model for building a strategy for financial security and counteraction to economic crimes

1. *Defining guidelines for increasing financial security and assessment criteria*
2. *Methodology for analysis and control of economic crime*
3. *Creating a model for building a successful strategy for financial security and counteraction to economic crimes*

4. Conclusions

General conclusions

Conclusion

III. SUMMARY OF THE DISSERTATION

CHAPTER ONE – THEORETICAL FORMULATIONS OF ECONOMIC CRIMES AS AN ELEMENT OF NATIONAL SECURITY

1. Main characteristics of the concept of security and its relation to the economic security of the country

1.1. The concept of security

The idea of security as a basic category is presented. The security model is examined, presented on the basis of its five levels: individual, organisational (group), national, regional, and global.

Different definitions of the concept of security are given. The essence of **insecurity** is studied as an initial value for determining the state of security.

Security policy is examined as a way of managing and implementing organised control over security. For the purposes of the work, the focus is shifted to the policy of **economic and financial security**.

Definitions of the concepts of ‘security environment’, ‘risk’, ‘danger’ and ‘threat’ are derived as they are relevant to the clarification of the concept of ‘security’.

1.2. Analysis of the two-way relationship national security – economic security

The relationship between economic and national security is **two-way**. In the sphere of economy, all resources necessary for the proper functioning of the Security sector are generated. Economic security is the basis for maintaining a number of other subsystems of national security. On the other hand, the

development of an effective national security policy largely determines the level of economic security in the state.

There are many definitions of economic security, and the interpretation of the concept by various authors leads to the conclusion that economic security reflects:

- preserving the country's financial stability and security;
- creating a protected security environment, ready to effectively counteract the negative phenomena occurring on the world stage;
- increasing the country's competitiveness in the global space;
- protecting the country's economic sovereignty and maintaining its economic independence;
- protecting national economic interests and implementing national economic priorities;
- counteracting attempts at economic crimes;
- controlling national resources and their expenditure;
- maintaining a normal standard of living and well-being of the nation;
- effectively counteracting attempts at economic crimes.

Apparently, the concepts of economic security and national security overlap to a large extent.

2. *Financial security as part of the economic security of the state*

2.1. Definition of financial security

Financial security is a subsystem of the country's economic security. It is a guarantor of the independence of the country's financial system, the protection of its financial interests, goals and priorities, and the achievement of financial stability and sustainability.

The main **object** of financial security is the **national financial system**. It consists of two main structural elements: **fiscal relations and non-fiscal relations**.

The implementation of organised control over the financial system is achieved through the development of a **policy for financial and economic security**.

2.2. Role and place of financial security in the National Security Strategy of the Republic of Bulgaria

Maintaining financial stability according to the National Security Strategy of the Republic of Bulgaria is carried out through the implementation of macroeconomic policy in the following directions:

- development of an effective policy for management and proper spending of funds from the state budget;
- protection of the interests of depositors, investors, insurers and insured persons by the banking and financial supervision authorities;
- elaboration of a stable financial system;
- maintaining the stability of economic markets.

Although the Strategy plays its role in determining the general policy for financial and economic security in the country, no major problems have been taken into account, the non-resolution and deepening of which is a factor in the development of crises in the sphere of economics.

3. Influence of security on the level of economic crime in the country

Today, financial security is presented with a number of challenges caused by constant risks and threats. Combined with social factors, they lead to a decrease in the level of financial security. This leads to an increase in the share of the illegal economy.

Illegal economy is nowadays linked to the legal one: funds received in the grey sector are redirected to the legitimate sector; financial markets become ‘accomplices’ in money laundering; party and personal interests are above the interests of the state; newer and newer asymmetric risks and threats to financial security appear. The created uncertainty leads to a wave of financial crime.

4. Types of economic crime and responsible institutions in the sphere of counteraction to economic crime

4.1. Structure defining elements of economic crime

There is no unified definition of the concept of economic crime; therefore, through the structurally defining elements of economic crime, the following working definition has been given: **A guilty act, caused by the conscious activity of the perpetrator, committed within the framework of real or imaginary economic activity, which, in addition to harming a specific person, affects the economic life of the country or community by using seemingly legal forms or abusing the capabilities of the current law, or the relationships of trust in economic exchange, and for which a penalty is provided.**

4.2. Types of economic crimes

In Bulgarian legislation, economic crimes are described in Chapter Six of the Criminal Code, which is entitled ‘Crimes against the economy’, as well as in Chapter Seven, entitled ‘Crimes against the tax, financial and social security systems’ and in parts of other chapters.

The Criminal Code divides **economic crimes** into:

- general economic crimes (mismanagement);
- crimes against creditors;
- crimes against the customs regime;
- crimes against the monetary and credit system.

Section Three, Chapter Six of the Criminal Code describes **crimes against the customs regime**.

Section Four, Chapter Six of the Criminal Code describes **crimes against the monetary** (preparation of false financial signs and forgery of genuine financial signs) **and the credit system**.

Section Four, Chapter Six of the Special Part of the Criminal Code also discusses **crimes involving currency values and in the banking sector**:

- transferring amounts outside the country by bank transfer, using a false, forged document or a document with false content;
- violating the regime of transactions, import, export or other actions with currency values or the obligations for their declaration;
- carrying out banking, insurance or other financial transactions without permission.

Chapter Seven of the Special Part of the Criminal Code deals with **crimes against the financial** (money laundering and misuse of budget funds), **tax** (tax crimes) **and social security systems**.

Economic crimes also include corruption and official crimes (bribery, embezzlement), fraud and cybercrimes.

4.3. Responsible institutions in the sphere of counteraction to economic crime

It is difficult to distinguish between the activities of the institutions responsible for the effective counteraction to economic crimes, since they work in close cooperation. For the purpose of the study, a conditional distinction has been made by lines of work.

The operational-search activities in connection with the counteraction to economic crimes in the country are carried out by the bodies of the Ministry of Interior. There are several main directorates under the Ministry of Interior that

operate in different lines of work, including maintaining economic security in the country.

The State Agency for National Security, the General Directorate for Combating Organised Crime, the General Directorate for Border Police, the General Directorate for Customs Intelligence and Investigation, the National Revenue Agency, the National Social Security Institute, the General Directorate for National Police, the Cybersecurity Council under the Council of Ministers, and the State Agency for Electronic Governance are involved in the counteraction to economic crime.

5. Conclusions

1. Security is a basic category in the theory of public relations, with one of the most important subcategories in the national security system being financial security.
2. Economic crime is the result primarily of ineffective security policy. It is a global problem, but states are unable to deal with it alone. That is why alliances appear within the framework of global security.
3. The driving force in committing economic crimes is the desire for economic gain. However, the damage from the committed acts affects not only the country's economy but also threatens the national security, public security, individual security, destroys moral foundations, trust in institutions, and the prestige of the state on the international stage.
4. Human capital is the most valuable resource of any state and the main user of the security category. Its development is of paramount importance for the development and prosperity of the country's economy. Therefore, when determining the ways to increase financial security, it is necessary to pay special attention to the development of social policy.

5. Along with the growing economic globalisation and political integration, the pace of economic crimes is also growing. Therefore, it is necessary to consider and evaluate effective methods for combating economic crime.

CHAPTER TWO – ANALYSIS OF THE ECONOMIC SITUATION IN THE COUNTRY AND CURRENT ASPECTS OF THE CONCEPTUALISATION OF COUNTERACTION TO ECONOMIC CRIMES

1. Analysis of the current economic situation in the country and trends for development of economic crime and analysis of its influence on financial security

The current economic situation in the Republic of Bulgaria has been analysed based on the presence of several main **factors**:

- the development of the country as a full member of the European Union and the achievement of equal participation in the institutions and bodies of the organisation;
- the development of positive economic relations in the international space and the achievement of a high level of competitiveness in the international economy;
- the development of globalisation processes;
- the positive and negative trends in the development of economic and political processes on the global and regional scale.

1.1. Analysis of social-economic challenges

Social policy is one of the main elements of the country's economic and financial policy, which determines the economic well-being of the individual and society. Financial security is particularly dependent on good social policy. When the state experiences difficulties in the social sphere, this leads to the development of numerous types of crime. The considered gaps in education, the lack of qualified workers, the increasing unemployment, the impoverishment of

the population, the gaps in the country's labour policy, and the low standard of living lead to a wave of economic crimes.

In recent years, the number of economic crimes committed has increased many times. Many of the reasons are rooted in unresolved problems in the social sphere and ineffective social policy on the part of the state.

1.2. Trends for development of economic crime and analysis on its influence on the financial security in the country

In our country, crime is at an extremely high level. According to Eurostat data, Bulgaria has the highest crime rate among EU member states. According to NSI data, 25% of crimes are committed in the economic sphere every year.

The increasing number of crimes in the economic sphere leads to an increase in the share of the shadow economy in the country, but the amount of losses includes not only direct damage but also the funds for its restoration.

2. Security challenges posed by economic crime and efforts of operational and investigative bodies in the fight against economic crimes

2.1. Security challenges posed by economic crime

One of the main threats to the economic security of the country is economic crime.

The national security of each country is directly dependent on the economic processes taking place in it. There are a number of examples confirming the statement: the level of economic crime is an obstacle to the country's accession to Schengen, the country is insufficiently secure, the judicial system does not take adequate measures, the country is defined as a field for corruption practices and money laundering, there is no effectively functioning rule of law, etc.

Economic crimes lead to a number of problems that negatively affect the economic situation, reflecting on the inefficient allocation of resources, reducing

the effectiveness of judicial institutions, reducing the trust of citizens, and discrediting the country in an international perspective.

2.2. Efforts of operational and investigative bodies in the fight against economic crimes

The main way to counteract economic crimes in the country is operational-investigative activity.

The *methods* used to counteract economic crimes are **general and individual prevention and interception.**

‘General prevention’ is related to activities to obtain operational information about factors and processes leading to the commission of economic crimes and the planning and implementation of measures aimed at eliminating and limiting these factors and processes.

‘Individual prevention’ is carried out in relation to persons who may be considered likely to commit an economic crime.

‘Interception’ is an activity of operational-investigative bodies when an economic crime is being committed, and its goal is to prevent it from being completed.

Counteraction to economic crime nowadays goes beyond the framework of the nation-state and is carried out within the framework of collective security alliances, thanks to the organisations for international cooperation and international legislation in the field of financial security.

3. Research on the opinion of the civil community regarding the financial security of the state and its connection with the fight against economic crimes

The public’s opinion on some issues related to the socio-economic situation in the country and the influence it has on the growth of the number of economic crimes in recent years provokes interest. For this purpose, a study was

conducted in the form of a survey containing 15 questions with 50 people working in the security sector.

The survey was provided to employees of the supervisory and security staff of the Prison in the town of Sliven and the Detention Centre at the same Prison, who protect the constitutionally established order in the country, which is a subsystem of national security. Their daily work with people from different backgrounds, with different levels of education, with different ethnic affiliations, but with one common denominator – ‘violators of law’, helps them to gain insight into the trends that lead to the commission of criminal acts and the factors that serve as drivers for the increase in crime. However, the employees of the supervisory and security staff are tasked with expressing their opinion on the level of economic and social security in the country through the eyes of ordinary citizens of the state and members of society.

Their critical thinking about the economic stability in the country is indicative of the low level of satisfaction of citizens with their economic and social security, especially with their standard of living, which is considered the main indicator of financial security in any country.

The questions in the survey are presented in the following format:

1. How do you assess the level of financial stability in the country:

- a) the state is not financially stable due to the fact that it cannot cope with the counteraction of growing risks and threats of an economic nature;
- b) the level of financial stability in the country is good, the state fulfils its responsible role in achieving economic stability and socio-economic prosperity;
- c) in order for a stable financial system to exist in our country, social and political stability must first be achieved.

2. Compared to the previous decade (2000 – 2010), how do you live today:

- a) significantly better, I have more funds;
- b) worse, I have less funds;
- c) I cannot determine, there is no significant difference in the standard of living.

3. The most serious problem in the sphere of economy, in your opinion, is:

- a) poor socio-economic conditions;
- b) unemployment;
- c) economic crime;
- d) the difficult transition to a market-oriented economy;
- e) the division: poor and rich.

4. Of paramount importance for solving problems in the sphere of the economy, in your opinion, is:

- a) the creation of a stable political system;
- b) reforms in the social sphere;
- c) the creation of mechanisms for more effective counteraction to economic crimes.

5. In the social sphere, the most serious problem, in your opinion, is:

- a) the growing unemployment;
- b) the lack of educated personnel;
- c) the demographic crisis;
- d) the low incomes of the population;
- e) the widening gap between the poor and the rich.

6. How do you feel about the social policy implemented by the state:

- a) completely satisfied;
- b) partly satisfied;
- c) dissatisfied;
- d) I have no opinion.

7. Investing in education is of paramount importance for the country's economic progress and the reduction of economic crime:

- a) I completely agree;
- b) I partly agree;
- c) I disagree;
- d) I have no opinion on the matter.

8. In your opinion, the increase in the level of economic crime is mainly related to:

- a) the poor social policy of the state;
- b) the high level of unemployment;
- c) the poor socio-economic conditions in the country;
- d) imperfect legislation;
- e) I have no opinion on the matter.

9. The level of economic crime in the country is high:

- a) yes;
- b) no;
- c) I have no idea.

10. There is a connection between the high level of economic crime in the country and the social policy being implemented:

- a) I completely agree;
- b) I partly agree;
- c) I disagree;
- d) I cannot determine.

11. By what means should the state combat the increasing number of economic crimes:

- a) setting effective guidelines for improving the standard of living of the population;
- b) setting higher sanctions for perpetrators of economic crimes;
- c) allocating more funds for the development of education;
- d) I have no opinion on the matter.

12. Which economic crime, in your opinion, causes the greatest damage to the country's economy:

- a) corruption;
- b) money laundering;
- c) fraud committed against consumers;
- d) cybercrimes.

13. How do you assess the level of corruption in our country:

- a) corruption in the country has become a permanent line of behaviour;
- b) corruption exists mostly at the highest levels of power;
- c) the level of corruption in the country is not higher than in other countries;
- d) I have no opinion on the matter.

14. Are you inclined to use corruption to obtain some benefit (e.g. a bribe that would trigger faster work of the state administration to provide the service you need):

- a) yes;
- b) no;
- c) I cannot determine.

15. In your opinion, the level of corruption is highest among representatives of:

- a) political power;
- b) the private sector;
- c) the media;
- d) institutions that work with citizens;
- e) I have no opinion on the matter.

Regarding **question №1**, the answers are unambiguous and indicative of the public opinion, namely that the state is not financially stable and cannot cope

with the growing risks and threats of an economic nature (44% of respondents), and financial stability is, above all, directly linked to achieving social and political stability in the first place (56% of respondents).

The answers to **question №2** are extremely contradictory (a large number of the respondents state that they live worse compared to the previous decade or do not find a significant difference), which in turn can be seen as a clearly expressed insecurity on the part of society regarding the ongoing economic processes in the state.

The respondents assessing the economic security of the country (**question №3**) regarding the cause of the most serious shocks in the sphere of economy put in first place the poor socio-economic conditions in which a large part of the Bulgarian population finds itself and the increasing number of economic crimes on the territory of the country as the most important problems to be solved.

The conclusion from the answers to **question №4** is that problems in the social sphere begin where ineffective management takes place. Social policy is, by its very nature, part of the overall domestic policy of the country.

Since social policy is an expression of the interests of the main social groups in society and due to the fact that it has a direct connection with the implementation of economic policy in the country, it has been given special attention. In relation to **question №5** regarding the most serious problem in the social sphere, society considers the problems that directly affect it to be the most critical, namely income because it determines the standard of living and living conditions.

The answers to **question №6** clearly show that the country's efforts to implement an effective social policy are not only insufficient but also do not yield any results. Over 70% of respondents feel dissatisfied and unprotected by the implemented social policy. Society distrusts its effectiveness and ability to satisfy the interests of various social groups as well as the correct assessment of the spending of funds for labour, social development and social assistance.

In reply to **question №7** regarding the need to invest in education as a way to reduce the share of economic crime, an extremely high percentage of respondents agreed with the statement that qualified personnel are the most valuable resource and a way to address problems related to economic security.

When asked whether the level of economic crime in the country is high (**question №9**), almost 90% of respondents answered positively.

And regarding the reasons related to the increasing crime rate (**question №8**), the largest percentage of respondents (40%) link the increasing growth of economic crimes committed in the country with imperfect legislation. Society is particularly distrustful of the judicial system. In the cumbersome procedures, in the ineffective administration of justice, in the ambiguity regarding the need to implement judicial reform, in the gross interference of the executive branch in the work of the judicial bodies, in the low level of transparency, in the weak professional training, citizens see the distorted image of the judicial system. 36% of respondents pay attention to the poor socio-economic conditions in the country. The respondents probably pay attention to this answer precisely because of its direct connection with the lifestyle and standard of living of people, i.e. what directly concerns them.

Regarding **question №10**, 26% of respondents completely agree that there is a connection between the high level of economic crime and the social policy pursued by the state. Another 68% partly agree with the above statement, which probably means that for them the high level of economic crime is in a certain dependence and is influenced by social policy. Only 6% disagree with the above statement.

In relation to **question №11** regarding the ways and means of combating economic crime, as many as 68% see the need for reforms in the legislative system above all.

Regarding the question ‘Which economic crime do you think causes the greatest damage to the country’s economy? (**question №12**), as many as 86% claim that it is corruption. Our society has traditionally reacted critically to corruption as a phenomenon that is rooted in the state to such an extent that it is the main driving mechanism for the course of political and economic processes.

In relation to a question related to assessing the level of corruption in our country (**question №13**), society shares the opinion that it has become a constant companion in the development of our country and is a phenomenon that is accepted as an integral part of it.

The answers to the question ‘Are you inclined to use corruption to obtain some benefit?’ (**question №14**) show that only 14% admit it, sharing that they are inclined, and the remaining 84% categorically deny it.

When asked where corruption is most widespread (**question №15**), as many as 90% give the highest priority to political power. Society feels disillusioned, apathetic and divided about faith in political institutions and in the fact that they work in the service of the people. Citizens accept the politics being pursued in the country as synonymous with corruption, impunity and lack of responsibility for political decisions made.

Through the survey conducted on the opinion of citizens on issues related to economic and social security in the country, as well as on the level of economic crime, an assessment was made concerning the strengths and weaknesses, opportunities for improvement and possible threats facing the economy using SWOT analysis. These are presented in the following table №1:

<i>STRENGTHS:</i>	<i>WEAKNESSES:</i>
• building trust; • raising the standard of living.	• the socio-economic situation; • low satisfaction with the standard of living; • inefficient allocation of resources in the social sphere; • ineffective social policy; • a sense of uncertainty about the policy being implemented; • growing risks and threats in the social sphere; • uncertainty about measures to improve the economic situation; • poor socio-economic conditions.
<i>OPPORTUNITIES:</i>	<i>THREATS:</i>
• implementing measures to increase economic security; • implementing measures to build a stable political system; • building mechanisms to counter economic crimes; • allocating funds for the development of education.	• the growing number of economic crimes; • the low standard of living; • the discrediting of the country on the world stage due to the high level of crime; • low incomes; • the lack of educated personnel; • the demographic crisis; • high level of unemployment; • the decline in the quality of education; • imperfect legislation.

Table 1 SWOT analysis of the economic situation in the country

When analysing the results of the survey, it was noted that the public's opinion on issues related to economic and social security in the country is extremely negative. More weaknesses in the development of the economy in our country were identified than strengths. The opportunities were considered in the form of factors that the state could take advantage of for the purpose of development, and the threats – as real existing factors that lead to major damage.

4. Conclusions

1. Poor or lacking financial stability leads to destabilisation of the foundations of the state and to threats to both social and national security. Therefore,

effective counteraction to crimes in the financial sphere is of paramount importance.

2. Since financial security is the foundation on which the country's security is built, it is necessary to eliminate all risks and threats in a timely manner. The main threat to financial security is economic crimes.
3. In the modern globalised world, economic crime is acquiring a cross-border character. Therefore, the problem should be solved at the global level within the framework of collective security.
4. In the Republic of Bulgaria, the level of economic crime is extremely high. This leads to destabilisation of the financial and social security systems, which in turn destroys the fragile foundations of security.
5. Nowadays, society feels distrustful about the level of economic and social security in the country, which are a guarantee of a quality life. This is largely due to the high level of corruption, especially among political power figures, which undermines the belief that government works in the service of society.

CHAPTER THREE – MODEL FOR BUILDING A STRATEGY FOR FINANCIAL SECURITY AND COUNTERACTION TO ECONOMIC CRIMES

1. Defining guidelines for increasing financial security and assessment criteria

Based on the reviewed guidelines for increasing the country's financial security, which are given by the National Security Strategy, the conclusion is reached that the country is not fully oriented on what are the absolutely necessary economic ways to achieve a secure state.

Given the current economic situation, guidelines are given for achieving security goals.

Proposals and recommendations are also made that should serve as a strategic goal for achieving a higher level of financial security and reducing the level of economic crime:

- to continuously analyse the existing economic situation in the country and monitor existing risks and threats;
- to develop an effective security policy;
- to consider problems in the field of economy within the framework of economic and political security alliances;
- to develop a global policy in the field of countering economic crime;
- to provide a single and unified definition of the concepts of economic crime, money laundering, corruption and organised crime;
- to strengthen the exchange of information between EU member states;
- to develop common judicial standards in the fight against economic crime;
- to improve cooperation and integration of countries in terms of solving problems related to corruption, money laundering and the illegal economy;
- to continuously analyse and evaluate the methods and ways of countering economic crime;
- to ensure close cooperation between the authorities and institutions involved in countering economic crime;
- to build trust among citizens that the institutions of political power work in their service;
- to create an effective and functioning national structure for revealing corrupt practices among representatives of power;

- to constantly update and improve the regulatory and conceptual framework in the field of countering economic crime;
- to develop adequate guidelines for countering negative phenomena such as corruption, money laundering, cross-border organised crime, etc.;
- to build such a policy for economic and financial security that would guarantee the development and prosperity of the Bulgarian economy and others discussed in the work.

It should be noted that the above proposals and recommendations as guidelines for increasing the level of financial security and reducing economic crime are extremely optimistic, given the economic situation in which the country finds itself. However, they are realistically achievable goals with a demonstrated responsibility on the part of the institutions of political power for observing the principles of legality, accountability, transparency and control and the principles of democracy and good governance in the service of society.

The achievement of the goals and priorities of society and the state in the field of financial security is carried out through analysis of the economic situation in the country, continuous observation and monitoring of existing risks, dangers and threats, and recognition and consideration of the challenges that lie in the field of economy and finance.

A quantitative expression of the assessment of the state of the country's financial security can be obtained by considering and continuously monitoring the most significant criteria and factors that serve as a starting point for making management decisions regarding the degree of probable change in the security environment.

The most significant factors considered are:

1. the rate of inflation (F1);
2. the growth of the share of the shadow economy (F2);
3. the level of corruption (F3);

4. the low standard of living (F4);
5. the budget deficit (F5).

In numerical terms, *the data on the degree of consequences (C)* to which the factors lead can be assessed on a scale from 1 to 5, depending on the average impact number obtained as follows:

$$C = \frac{F1 + F2 + F3 + F4 + F5}{5}$$

The risk level should be defined as:

1. Low level – from 0 to 1;
2. Medium level – from 1.5 to 3;
3. High level – from 3.5 to 5.

The following should be considered as more significant criteria for assessing the financial security of the country:

1. the ongoing economic processes worldwide (K1);
2. the development of political relations (K2);
3. the current economic situation in the country (K3);
4. the social challenges (K4);
5. the availability of resources (K5).

The criterion should assess the degree of impact of negative phenomena (P) based on the following formula:

$$P = \frac{K1 + K2 + K3 + K4 + K5}{5}$$

The risk level should be assessed using the above approach and divided into low, medium and high.

Based on data on the consequences (C) that factors can lead to and the degree of impact of negative phenomena (P), the risk level (R) is assessed using the familiar formula:

$$R = C \times P, \text{ where}$$

- R is the risk assessment;
- C is the degree of impact;
- P is the consequences (damages).

By collecting comprehensive data on the degree of impact and damage, risk matrices can be developed to assist in making informed decisions about risk management.

2. Methodology for analysis and control of economic crime

The developed methodology for analysis and control includes six main stages, shown in the following figure №1:

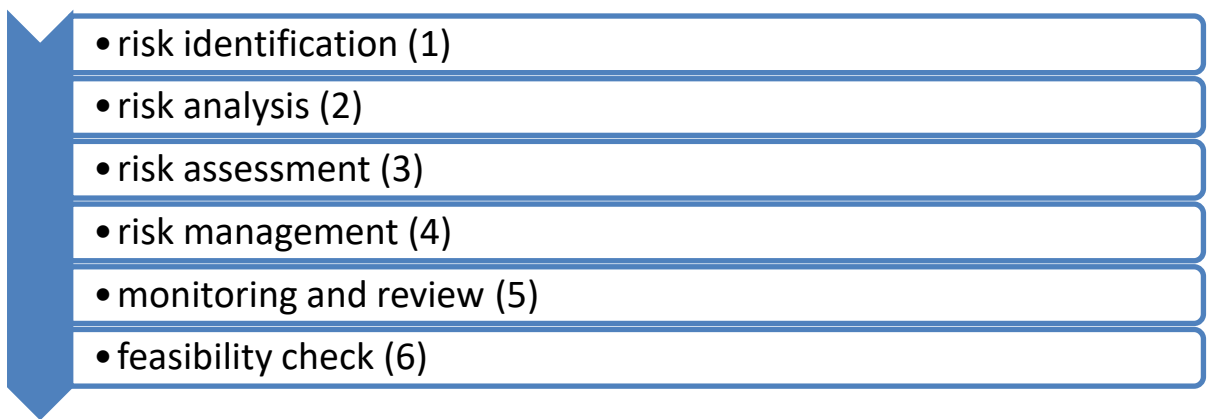

Figure 1 Methodology for analysis and control of economic crime

The first stage is *risk identification* (1). This stage involves data collection and analysis. The stage includes several main sub-stages:

- **Data collection:** the selection of relevant information from diverse sources;
- **Preliminary analysis:** the initial analysis of the collected data to identify unusual patterns or indications of potential economic crime;
- **Use of software solutions:** through modern technologies and software applications for analysis.

Risk analysis (2) is an important component in the process of countering economic crime. The following types of analysis can be used:

- **Mathematical and statistical analysis;**
- **Probability assessment;**
- **Calculation of potential impact;**
- **Development of risk matrices;**
- **Modelling and simulations;**
- **Scenario analysis;**
- **Risk modelling;**
- **Sensitivity analysis.**

The next stage in developing a methodology for analysing and controlling economic crime is *risk assessment* (3). This step involves categorizing risks according to their severity and likelihood of occurrence. Risk assessment involves a systematic examination of risks to determine their impact and likelihood of occurrence.

The next stage is *risk management* (4). Risk management is the systematic process of developing and implementing strategies to minimize the impact of identified risks. The two main sub-stages of this process are prevention strategies and control mechanisms. **Prevention strategies** are measures to eliminate or reduce risk to an acceptable level. **Control mechanisms** include the implementation of procedures and controls to monitor and limit risk.

Risk prevention strategies may include avoiding or reducing risk.

The development of control mechanisms includes:

- **Control implementation:** the development and implementation of policies, procedures and technological solutions that help monitor and manage risks;

- **Contingency plans:** the development of action plans in the event of a risk materialising.

The *monitoring and review* stage (5) involves continuous monitoring of the effectiveness of the measures implemented and the adaptation of risk management strategies in response to changes in the operating environment or new risks identified.

The stage could include the following substages:

- Regular monitoring and analysis;
- Updating risk management strategies;
- Implementing improvements.

The final stage of building a methodology for analysing and controlling economic crime is a *feasibility check* (6). This stage is more of a control function, and here a check is made to what extent the developed methodology is successful and feasible.

When analysing economic crime, the following formula can be derived:

$$P(R) = P(D) \times E$$

Where:

- P(R) is the probability of occurrence of the risk;
- P(D) is the probability of detection of the crime;
- E is the potential effect of the crime.

This formula helps to identify the risk of economic crime by multiplying the probability of detection of the crime by its potential effect. This provides a basis for calculating the expected losses from economic crime and serves as a guide for making risk management decisions.

3. *Creating a model for building a successful strategy for financial security and counteraction to economic crimes*

When creating an economic security strategy, it is necessary to pay attention to several starting points in the development of the state, presented in the following figure №2:

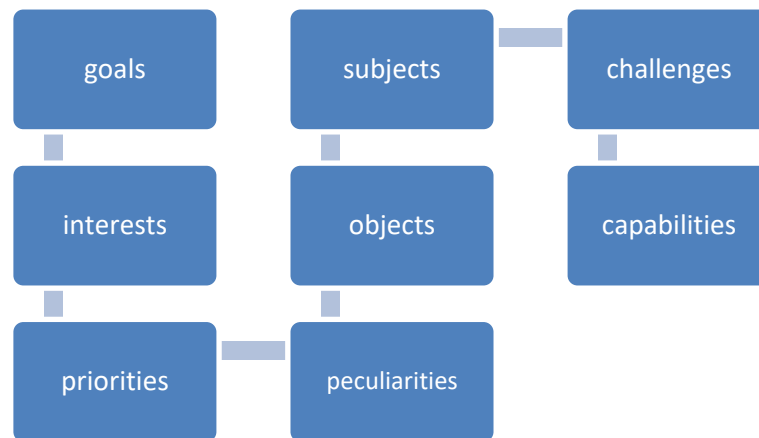

Figure 2 Starting points in defining a financial security strategy

The main *goal* of the strategy should be to maintain stability and security of the financial system, and its achievement can be realised by taking adequate measures to preserve the country's independence, guaranteeing the well-being of its citizens, and the development and prosperity of the national economy while taking into account the factors of the internal and external security environment and the accompanying risks and threats.

In pursuing the specified goal, *national interests and priorities* are formed.

National priorities should be aimed at protecting, guaranteeing and realising national interests. They are the ways in which the set goals are achieved as a priority.

National interests and priorities, which need to be considered as important for improving the economic security of the country, should be taken into account with several *peculiarities*:

- the country's membership in collective security alliances and the commitments undertaken arising from this membership;

- the public's opinion on the factors important for the development of the country's economy;
- the current economic situation in the country;
- the existing security environment;
- available resources;
- the level of development of the human factor.

The *objects and subjects* considered are the state and the national economy, society and the individual.

The most important *challenges* for the country to solve are related to:

- the aggravation of the international military situation;
- the increase in general insecurity in the international aspect;
- the discrediting of the country by other European countries;
- the limited resources;
- the growth of cross-border organised crime, money laundering, corruption;
- the outflow of educated personnel to higher-paid countries;
- the demographic crisis, etc.

The *capabilities* of the state can be assessed against a system of indicators, the most important of which are:

- competitiveness;
- investment climate;
- stability of the financial system;
- degree of independence from other countries;
- standard of living and purchasing power of the population;
- level of education and healthcare;
- opportunity for the development of human capital.

The model of the country's financial security strategy presented in the dissertation embodies the desire to achieve the important goals, interests and

priorities of both society and the state, as their implementation is directly related and dependent on the current socio-economic situation.

4. Conclusions

1. The state of financial security of the country is influenced not only by the processes taking place within the country, but also by a number of external factors.
2. The development of an effective methodology for the analysis and control of economic crime is a fundamental way to counteract negative phenomena and processes and to achieve financial security of the country. It must be implemented on the principle of risk analysis.
3. The correct determination of effective criteria for increasing the level of financial security of the country and the creation of a Financial Security Strategy are of paramount importance for achieving financial stability and economic prosperity of the country. The developed Strategy can yield results with pronounced cooperation and understanding on the part of the institutions of political power, the purpose of which is to follow the interests and priorities of society.
4. When developing a financial security strategy, it is necessary to pay attention to those factors and phenomena that present a risk for the economy and directly lead to an increase in economic crime.

General conclusions:

1. When determining the ways to effectively combat economic crime, it is necessary to pay attention to the situation in which not only our country but also the region and the continent find themselves. New phenomena in the sphere of economy should be approached carefully.
2. When determining the ways to increase financial security, it is necessary to constantly improve the conceptual and regulatory

framework in the country, conducting a risk analysis based on the best available assessments of the danger.

3. The fight against economic crime should be carried out on the basis of enhanced judicial and police cooperation, as well as cooperation in the field of international relations, by developing an appropriate system for the exchange of information between the security services in the country and similar bodies and organisations at the European level.
4. When determining the ways to reduce economic crime, the effectiveness of operational-investigative bodies and the efficiency of criminal justice should be increased by determining stricter sanctions for perpetrators of economic crimes.
5. Within the framework of international security, it is necessary to develop common judicial standards, a coordinated legislative framework, a system for more effective investigations, as well as a global policy in the fight against economic crime.

Conclusion:

The financial security subsystem is the foundation on which the national security system is built; it is also a guarantor of its stability. Therefore, it is necessary to pay serious attention to countering the risks and threats that can throw it out of its equilibrium position. Therefore, the stability of Bulgaria's financial system must be a top priority in the coming years, and its achievement can only be realised by countering economic crime.

Effective counteraction to economic crime is available when operational-investigative bodies work in close interaction and cooperation, and the conceptual and regulatory frameworks are constantly being improved.

In conclusion, although the ways and methods of committing economic crimes are constantly being improved in direct proportion to the increase in the number of crimes committed in the country, it is possible to achieve financial

security of the state, as a political and economic entity, fulfils its responsibility for effective counteraction.

As a result of the research and analysis carried out in the dissertation work, some scientific and applied scientific results have been achieved.

Scientific results:

1. Through an analysis of the structure defining elements of economic crime, a working definition of the concept of 'economic crime' has been derived.
2. A survey of the opinion of the civil community regarding the economic security of the state and its relationship with the counteraction to economic crimes has been conducted, as a result of which a SWOT analysis of the current economic situation in the country has been made.
3. By considering the guidelines for increasing the financial security of the country and the analysis of the current economic situation, specific solutions have been given for achieving the set goals in the field of counteraction to economic crime in the form of proposals and recommendations.
4. A quantitative expression has been given of the assessment of the state of the country's financial security by tracking the most significant criteria and factors.

Scientific-applied results:

1. A methodology for the analysis and control of economic crime based on risk analysis has been proposed.
2. A model of a strategy for the financial security of the state has been created on the basis of several starting points and proposed.

IV. LIST OF PUBLICATIONS ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION:

1. Nikolova, S. ‘Study of the perpetrators of economic crimes’, Annual University Scientific Conference, 2022, Veliko Tarnovo;
2. Nikolova, S., Stefanov, N. Study of the responsible institutions in the field of countering economic crimes’, Annual University Scientific Conference, 2023, Veliko Tarnovo;
3. Nikolova, S. ‘Study of the attitude of citizens regarding the degree of economic security and the degree of economic crime in the country’, Annual University Scientific Conference, 2023, Veliko Tarnovo;
4. Nikolova, S. ‘Bulgaria’s membership in the European Union – a condition for economic progress’, Annual University Scientific Conference, 2024, Veliko Tarnovo;
5. Nikolova, S. ‘Social policy – an element of Bulgaria’s economic security’, Annual University Scientific Conference, 2024, Veliko Tarnovo.